

Драбина булінгу (цькування)

Булінг (цькування) розвивається за певною схемою і має декілька фаз розвитку, які можна зобразити як «Драбину булінгу (цькування)» (розроблено за матеріалами^{1, 2}) (див. рис. 1).

Кожна сходинка цієї драбини відповідає певному етапу розвитку булінгу (цькування), емоційному стану потерпілого (жертви) та певним діям кривдника.

Попередня фаза булінгу (цькування) – це виникнення булінг-спільноти. У цій фазі відбувається *ідентифікація мішені булінгу (цькування) (1)*, тобто виявляється учень/учениця, який/яка має певні відмінності від інших – сприймається як той/та, хто не відповідає загальноприйнятим нормам або «не такий/така як інші». Однією з причин початкового булінгу (цькування) можуть бути слабкі соціальні уміння і навички дітей, коли вони не вміють домовлятися, просити допомоги, ділитися думками, чи тим, що їх тривожить, розпізнавати свої почуття та стани інших дітей через міміку, жести, інтонації. Важливо, що для формування булінгу (цькування) потрібне схвалення або мовчазна підтримка дій кривдника (булера) іншими – спостерігачами (свідками). Приєднання спостерігачів до цькування формує так зване «коло булінгу», яке поглиблює булінг (цькування), зменшуючи під груповим тиском співпереживання мішені (жертви) (пригнічення емпатії) і погіршує стан мішені (жертви).

Потім виникає *сварка або конфлікт (2)*. У класі (групі) відбуваються поодинокі явища, після яких все повертається до норми.

Через певний час у класі (групі) повторюються схожі випадки – *повторення жорстоких дій (3)*, коли стає помітним, як розподілено владу серед учнів/учениць у класі (групі).

Внаслідок цього спостерігається *самозахист сторін булінгу (цькування) (4)*. Не залежно від ролі, в якій знаходиться кожен з учасників(ниць) булінгу (цькування), кожен намагається себе захистити: кривдник – нападами, мішень (жертва) – замкнутістю в собі, втечею від реальності, демонструє пасивну поведінку, не чинить спротиву нападам і знущанню. Саме відсутність спротиву мішені (жертви) внаслідок слабого розвитку соціальних умінь робить для нападника мішені (жертви) зручною для реалізації викривлених способів самоствердження через домінування та приниження.

Друга фаза – це фаза власне булінгу (цькування). Ця фаза включає, по-перше, *навмисні (свідомі) загрози з боку кривдника (5)* – посилюються напади проти одного учня/учениці. Використовується будь-яка можливість познущатись. По-друге, спостерігається *зростання невпевненості в собі мішені (жертви)* – це коли мішень булінгу (цькування) все більше відчуває невпевненість в собі. Проте, від чого учень-жертва/учениця-жертва страждає, він/вона нікому не розповідає.

Після другої фази булінгу (цькування) відбувається «переломом» мішені, коли учень або учениця, які піддалися цькуванню, перестають чинити опір і наступає третя фаза булінгу (цькування) – пікова фаза. У цій фазі статус мішені

¹ Спираль буллинга / <http://psychologia.edu.ru/azbuka-bullinga/pages/spiral-bullinga.html>

² The Stages of Bullying / <https://learn.truesport.org/stages-of-bullying/>

(жертви) за учнем/ученицею закріплюється, починається самобіччання. Відбувається *ізоляція мішені (жертви) (7)* – булінг (цькування) переходить з активної в пасивну форму, тобто прояви булінгу (цькування) стають менш помітними. Наступним етапом стає *саморуїнування жертви (8)* – зовні ситуація в класі (групі) виглядає спокійно, явних конфліктів або сварок немає, але у мішені (жертви) булінгу (цькування) розвивається тривалий стрес.

Четверта фаза булінгу (цькування) – найвища фаза, коли починається *виключення жертви (9)* зі шкільного колективу, мішень (жертва) булінгу (цькування) може почати пропускати навчальні заняття. На цьому етапі кривдник переслідує тільки одну мету – щоб його мішень (жертва) покинула його клас (групу), заклад освіти. Наслідком цього стає «*хвороба*» *мішені (жертви) (10)*, яка проявляються найчастіше поза закладом освіти (психічні розлади, тривожність, фізичне нездужання психосоматичного походження тощо).

Проте булінг (цькування) може відбуватися й за іншою схемою – не включаючи певні стадії цього процесу.

Втручання або переривання цього процесу можливе на будь-якій зі сходинок, тому важливо вчасно розпізнати булінг (цькування) та зупинити цей процес на ранніх стадіях, коли ситуація не дійшла до найвищої сходинки.

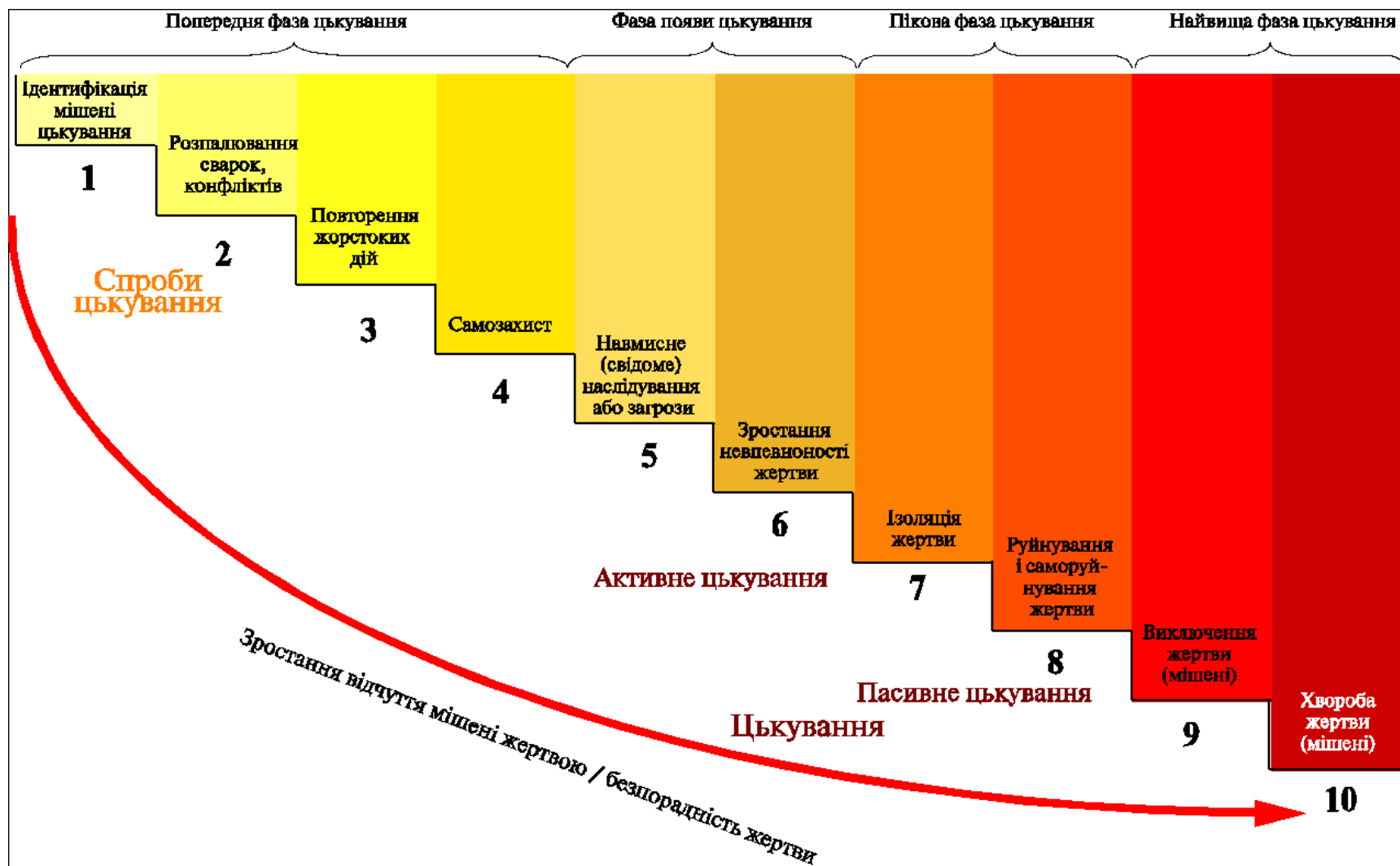

Рис. 1. Стадії розвитку процесу цькування в шкільному середовищі

Джерело: розроблено автором.